

JOANNA CZOPEK*

TURYSTYCZNO-REKREACYJNE ZAGOSPODAROWANIE KAZIMIERSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM DOMÓW LETNISKOWYCH

TOURISTIC AND RECREATIONAL DEVELOPMENT OF THE KAZIMIERSKI SCENIC PARK, WITH PARTICULAR CONSIDERATION OF SUMMER HOUSES

Streszczenie

Kazimierski Park Krajobrazowy jest jednym z bardziej atrakcyjnych obszarów w skali województwa, a nawet kraju. Wpływają na to: urozmaicona rzeźba terenu z gęstą siecią wąwozów, doliny Wisły i Bystrej, będące siedliskiem bogatej gatunkowo awifauny oraz mozaika gleb stanowiąca podłoże dla wielu formacji roślinnych. Odzwierciedlenie walorów najcenniejszych fragmentów tego terenu znajdujemy w większych systemach ochrony przyrody: ESOCH, CORIE i ECONET-PL. Najsilniej rozwiniętą i doinwestowaną częścią parku są tereny Kazimierza, Janowca, Nałęczowa i Puław. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe tych rejonów zostały odkryte przez coraz częściej napływających turystów. Ma to swoje odbicie w liczbie nowo powstających domów letniskowych. Ze względu na wyjątkową wartość obszaru objętego ochroną należy rygorystycznie przestrzegać zaleceń miejscowych planów zagospodarowania gmin, Planu Ochrony Kazimierskiego Parku Krajobrazowego oraz wymogów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Pamiętać też należy o tym, by każda działalność turystyczna miała na względzie zachowanie wartości środowiska przyrodniczego będących podstawowymi walorami rekreacji.

Słowa kluczowe: park krajobrazowy, zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne, dom letniskowy

Abstract

Kazimierski Scenic Park is one of the most attractive regions in the whole voivodeship, and even whole Poland. This is a result of: diversified landscape with an extremely dense network of gorges, almost wild valleys of Vistula and Biala rivers that are a habitat of avifauna rich in species, and a mosaic of different soils that forms a substratum for a huge range of plants. The values of the most precious fragments of this area are also reflected in bigger environment protection systems: ESOCH, CORIE and ECONET-PL. The most developed and the most funded part of the Park are the areas of Kazimierz, Janowiec, Nałęczów and Puławy. Natural, scenic and cultural values of these regions have been discovered by inhabitants of other parts of Poland. This phenomenon is also reflected in the number of new summer houses. Due to the unique value of the protected area, recommendations of the local zoning plans, Protection Plan for Kazimierski Scenic Park and the requirements of the Regional Heritage Preservation Officer must be rigorously observed. It should also be remembered that every tourist activity should take into consideration the preservation of values of natural environment that are the basic values of recreation.

Keywords: landscape park, developing touristic-recreation, summer house

*Mgr Joanna Czopek, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, Warszawa.

1. Wstęp

Kazimierski Park Krajobrazowy jest obszarem o szczególnych walorach przyrodniczych, historycznych, kulturowych i turystycznych, a celem jego utworzenia było zachowanie, popularyzacja i upowszechnianie tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Obszar ten charakteryzuje się unikatowymi krajobrazami, w których brak wyraźnych granic między elementami naturalnymi i antropogenicznymi. Niepowtarzalne walory przyrodniczo-kulturowe sprawiły, że w ciągu ostatnich dziesięcioleci stał się on jednym z najliczniej odwiedzanych centrów turystycznych kraju. Bogactwo i piękno krajobrazu tak ujmują odwiedzających park ludzi, że coraz częściej tereny te są wybierane na lokalizację działek rekreacyjnych i domów letniskowych.

2. Rozwój gospodarki turystycznej parku

Głównym ośrodkiem skupiającym ruch turystyczny w parku jest Kazimierz Dolny. Historia turystyki sięga XVII w., kiedy to malowniczość resztek świetności architektonicznej, ruin, ludowej zabudowy drewnianej wkomponowanych w krajobraz zaczęły budzić zainteresowanie malarzy i grafików, a nieco później również literatów. W latach osiemdziesiątych XIX w. powstały tu pierwsze pensjonaty i hotele, a Kazimierz stał się miejscowością letniskowo-wypoczynkową głównie ówczesnych sfer artystycznych. Po artystach Kazimierz odkryli wycieczkowicze i letnicy z Lublina, Warszawy, Radomia i Łodzi. Miasto odwiedzały rzesze wycieczek gimnazjalnych i młodzieży uniwersyteckiej. Dynamiczne odradzanie się miasta po wojnie spowodowało, że w latach 50. było ono jedną z najmodniejszych miejscowości letniskowych. Poza malarzami i pisarzami ściągali tu również intelektualiści, aktorzy i filmowcy, a samo miasto stało się sceną kilku filmów. Powstały tu również ośrodki wypoczynku socjalnego, takie jak: Dom Turysty, Dom Prasy i Dom Architekta. Funkcjonowało też wiele miejsc w kwaterach prywatnych, co pod koniec lat 70. dawało w sumie prawie 2000 miejsc noclegowych. Obecnie Kazimierz jest również ośrodkiem najlepiej w całym parku wyposażonym w ogólnie dostępną bazę noclegową oraz placówki obsługi i informacji turystycznej, czyniąc go nie tylko regionalnym ośrodkiem wypoczynku weekendowego, ale także odwiedzanym przez cały rok ośrodkiem krajoznawczym.

3. Walory turystyczno-rekreacyjne parku

Do głównych walorów najważniejszych miejscowości Kazimierskiego Parku Krajobrazowego należą:

- Kazimierz Dolny: zabytkowy układ urbanistyczny, kamienice św. Krzysztofa i św. Mikołaja, kamienica Celejowska, spichlerze, ruiny zamku królewskiego, kościoły, Muzeum Sztuki Złotniczej, galerie malarskie, Muzeum Przyrodnicze, Muzeum Pożarnictwa, Muzeum Kazimierza Dolnego, Muzeum Klasztorne o.o. Reformatów, Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych, Festiwal Filmowy, Letnie Koncerty Organowe,
- Puławy: pałace Lubomirskich i Czartoryskich, budowle parkowe, Muzeum Regionalne,

- Nałęczów: prywatne muzeum militariów, Muzeum B. Prusa, Muzeum S. Żeromskiego, Muzeum W. Babinicza, Muzeum Ruchu Spółdzielczego, spotkania artystyczne w Domu Zdrojowym,
- Rąbłów: pomnik Partyzantów, Muzeum Ruchu Partyzanckiego,
- Janowiec: zamek, kościół, Muzeum w dworze i spichlerzu, Sobótka.
Walorami przyrodniczymi omawianego obszaru są kolejno:
- Janowiec: punkt widokowy na wzgórzu zamkowym,
- Kazimierz Dolny: wąwozy lessowe, punkt widokowy na baszcie, rezerwat przyrody,
- Nałęczów: uzdrowisko, park zdrojowy,
- Puławy: park pałacowy.

4. Przesłanki literatury i obowiązujących w parku dokumentów

1. Kazimierski Park Krajobrazowy jest jednym z bardziej atrakcyjnych obszarów w skali województwa, a nawet kraju. Wpływają na to: urozmaicona rzeźba terenu z niezwykle gęstą siecią wąwozów, niemalże dzikie doliny Wisły i Bystrej, będące siedliskiem bogatej gatunkowo awifauny oraz mozaika gleb stanowiąca podłoże dla ogromnej gamy formacji roślinnych. Współistnienie różnorodnych warunków naturalnych daje w efekcie bogactwo krajobrazów, co ma swe odbicie w nazwie omawianej formy ochrony przyrody.
2. Odzwierciedlenie walorów najcenniejszych fragmentów parku znajdujemy w większych systemach ochrony przyrody: ESOCH, CORINE i ECONET-PL.
3. Rejon ten od wielu wieków był zasiedlany przez człowieka, a dominujące tu osadnictwo jest typu rozproszonego, co wyeliminowało jednocześnie większe powierzchnie roślinności naturalnej. Ze względu na urodzajne gleby jest to obszar wybitnie rolniczy (z przewagą rolnictwa ekstensywnego) i o niskiej lesistości.
4. Brak rozwiniętego przemysłu wpływa na zadowalający stan środowiska. Problem stanowi jedynie podatna na erozję gleba oraz stan wód toczonych przez Wisłę (co wskazuje na potrzebę stworzenia kompleksowego programu jej ochrony na poziomie międzywojewódzkim).
5. Najsilniej rozwiniętą i doinwestowaną częścią parku są tereny Kazimierza, Janowca i Nałęczowa.
6. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Kazimierza, Nałęczowa i Puław zostały odkryte przez coraz częściej napływających mieszkańców innych części kraju, zapoczątkowując tym samym proces turystycznego zagospodarowania najatrakcyjniejszych miejsc obszaru.
7. W związku z narastającą presją turystyczną, właściwym krokiem byłoby utworzenie projektowanych od dawna rezerwatów przyrody.
8. Oficjalnymi dokumentami, na podstawie których prowadzi się wszelkie działania na terenie parku są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gmin oraz Plan Ochrony Kazimierskiego Parku Krajobrazowego. Dodatkowo obowiązują też zalecenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Należy bezwzględnie przestrzegać wszelkich uwag w nich zawartych, ale też pamiętać o tym, że powyższe dokumenty wymagają aktualizacji i dostosowania do nowych warunków legislacyjnych.

9. Źródłem pomocniczym we wszelkich działaniach planistycznych i opracowaniach strategii rozwoju regionu może być też Plan Ochrony Środowiska Gmin Nadwiślańskich i bogata literatura naukowa dotycząca różnych aspektów omawianego obszaru.
10. Ze względu na wyjątkowe walory krajobrazowe i kulturowe obszaru objętego ochroną należy rygorystycznie przestrzegać zaleceń planistycznych, w szczególności mówiących o tym, że: dogęszczenie zabudowy może odbywać się tylko w wybranych jednostkach osadniczych i jedynie w obrębie układów historycznych, na zasadzie kontynuacji i uzupełnienia istniejących ciągów zabudowy wiejskiej. Styl, gabaryty i użyte w budownictwie materiały powinny nawiązywać do lokalnej tradycji architektonicznej i nie mogą niszczyć walorów krajobrazowych okolicy.
11. Planowane przedsięwzięcia dotyczące turystyki parku to przede wszystkim:
 - utworzenie pasma rekreacyjnego na lewym brzegu Wisły,
 - rozwój lokalnych centrów turystycznych w Janowcu, Celejowie, Rąbłowie, Wilkowie, Wąwolnicy i Ochotnicy,
 - zagospodarowanie rekreacyjne ujścia Chodecki,
 - rozwój lecznictwa sanatoryjnego w obrębie Celejowa,
 - zastosowanie istniejących i planowanych zbiorników wodnych do celów rekreacji,
 - nadawanie poszczególnym wsiom charakteru letniskowego,
 - promowanie turystyki niewymagającej skomplikowanej infrastruktury (rowerowej, pieszej, agroturystyki).
12. Aby ochrona krajobrazu była sprawna i efektywna należy koordynować pracę zarządu parku, władz samorządowych i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a w celu uniknięcia konfliktów, większy nacisk należy kłaść na odpowiednio wczesne konsultacje planowanych inwestycji z lokalną społecznością.
13. Przy każdej nowej, większej inwestycji budowlanej w parku duży nacisk kładzie się na zachowanie jego walorów krajobrazowych i bezkolizyjne wkomponowanie obiektu w otoczenie. Większość budynków harmonizuje z przyrodniczo-architektonicznym nurtem regionu i często wzbogaca dany obszar w wartościowy element kulturowy, ale na terenie parku zdarzają się też pojedyncze przypadki naruszające obowiązujące normy.

5. Wnioski płynące z badań ankietowych przeprowadzonych w wybranych miejscowościach

1. Na tle innych, znanych miejsc w kraju Kazimierski Park Krajobrazowy jest bardzo wysoko oceniany zarówno przez społeczność lokalną, jak i ludność napływową. Jest on też coraz częściej polecanym i wybieranym miejscem lokalizacji indywidualnego budownictwa letniskowego. Decyduje o tym bogactwo przyrody i piękno krajobrazów oraz bliskość i nasycenie cennymi walorami kulturowymi.
2. Wśród zabudowy letniskowej przeważają domy adaptowane bądź też nowo wybudowane specjalnie do tych celów, ale zdarzają się też budynki translokowane z innych miejsc Lubelszczyzny.
3. Właściciele domów letniskowych wydają się być tak samo silnie związani z tym miejscem, jak stali mieszkańcy regionu. Spędzają oni na swych działkach rekreacyjnych możliwie dużo wolnego czasu w okresie letnim, preferując zarówno aktywne, jak

i bierne formy wypoczynku. Zdarzają się i tacy, którzy z czasem postanowili zamieszkać tu na stałe, co z kolei wskazuje na fakt, że spora część domów przystosowana jest do całorocznego użytkowania.

4. Zarówno stali mieszkańcy wsi, jak i turyści w nich przebywający wykazują dużą znajomość cennych i interesujących miejsc parku oraz obszarów zachodniej części Lubelszczyzny leżących poza jego granicami, co jest znakiem otwartości na poznawanie nowych, ciekawych miejsc w skali nie tylko regionu, ale i kraju.
5. Mimo doceniania walorów przyrodniczych obszaru przez ankietowanych, istnieje potrzeba zwiększenia świadomości ekologicznej (szczególnie wśród lokalnej społeczności) i wyczerpania na potrzebę ochrony cennych fragmentów terenu.
6. Relacje na poziomie właściciel domu letniskowego (turysta)–członek lokalnej społeczności (rdzenny mieszkaniec wsi) przeważnie układają się pozytywnie. W przypadkach skrajnych sąsiedztwo przedstawicieli wymienionych grup społecznych wpłynęło na zrodzenie się zarówno bardzo przyjaznych i silnych więzi, jak i wywołało różnego rodzaju konflikty.
7. Aby wnioski dotyczące ochrony środowiska, turystyki i rekreacji na działkach letniskowych akceptowane na poziomie samorządów, były efektywniej wcielane w życie, potrzeba większej inicjatywy i formalnego współdziałania społeczności lokalnej z ludnością napływową.

6. Podsumowanie

Jak podaje literatura: „*Współczesny człowiek łaknie zarówno przyrody, jak i wygodnej swoistości, obie te rzeczy są mu niezbędne do zachowania psychicznej równowagi*”. Turystyka jest więc zarówno dziełem gospodarki narodowej, jak i masowym zjawiskiem społecznym, kształtującym zainteresowania i styl życia ludności. Pamiętać jednak należy, by jej rozpowszechnianie w parku było zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju i zachowywało trwałe zasoby i walory obszaru, co wiąże się poniekąd z kształtowaniem nowych postaw wśród turystów i organizatorów ruchu turystycznego. Turystyczne użytkowanie i zagospodarowanie parku należy ująć w ramy organizacyjne, zaś kształtowanie funkcji turystycznej musi współdziałać z funkcjami gospodarczymi oraz usługami w sferze infrastruktury społecznej i technicznej. Sam rozwój turystyki wymaga koordynacji działań z tego zakresu, sterowania ruchem turystycznym i nadzoru nad rozwojem tej funkcji. Poza tym w parku powinny odbywać się tylko określone formy ruchu turystycznego i powinien być on odpowiednio zagospodarowany do ich rozwoju, a problemy z zagospodarowaniem i użytkowaniem należy rozwiązywać w skali regionalnej. Ponadto trzeba mieć też na uwadze, by każda działalność turystyczna miała na względzie zachowanie wartości środowiska przyrodniczego będących podstawowymi walorami rekreacji.

Literatura

- [1] Batory J., Krikke B., Zaworska-Matuga W., *Program Ochrony Środowiska Gmin Nadwiślańskich 1999–2010*, Urząd Wojewódzki w Lublinie, Lublin 1999, 228.

- [2] Barankowa-Janota M., *Turystyka w zapisie ustaleń planu ochrony parku krajobrazowego*, [w:] Partyka J. (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*, IOP PAN, Ojców 2002, 81–90.
- [3] Chmielewski T.J., *Parki krajobrazowe w Polsce. Metody delimitacji i zasady zagospodarowania przestrzennego*, Wyd. SGGW-AR, Warszawa 1999, 228.
- [4] Harasimiuk M., *Kazimierski Park Krajobrazowy*, Wojewódzki Ośrodek Informacji Turystycznej, Lublin 1986, 39.
- [5] Korzeniak G., *Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Kraków 1991, 72.
- [6] Fijałkowski W., *Pomniki, Ochrona przyrody i środowiska naturalnego w środkowo-wschodniej Polsce*, UMCS, Lublin 1996, 318.
- [7] Michałak J., *Przestrzenne zagospodarowanie wsi letniskowych*, PWN, Warszawa 1987.
- [8] Rogalewski O., *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987, 159.